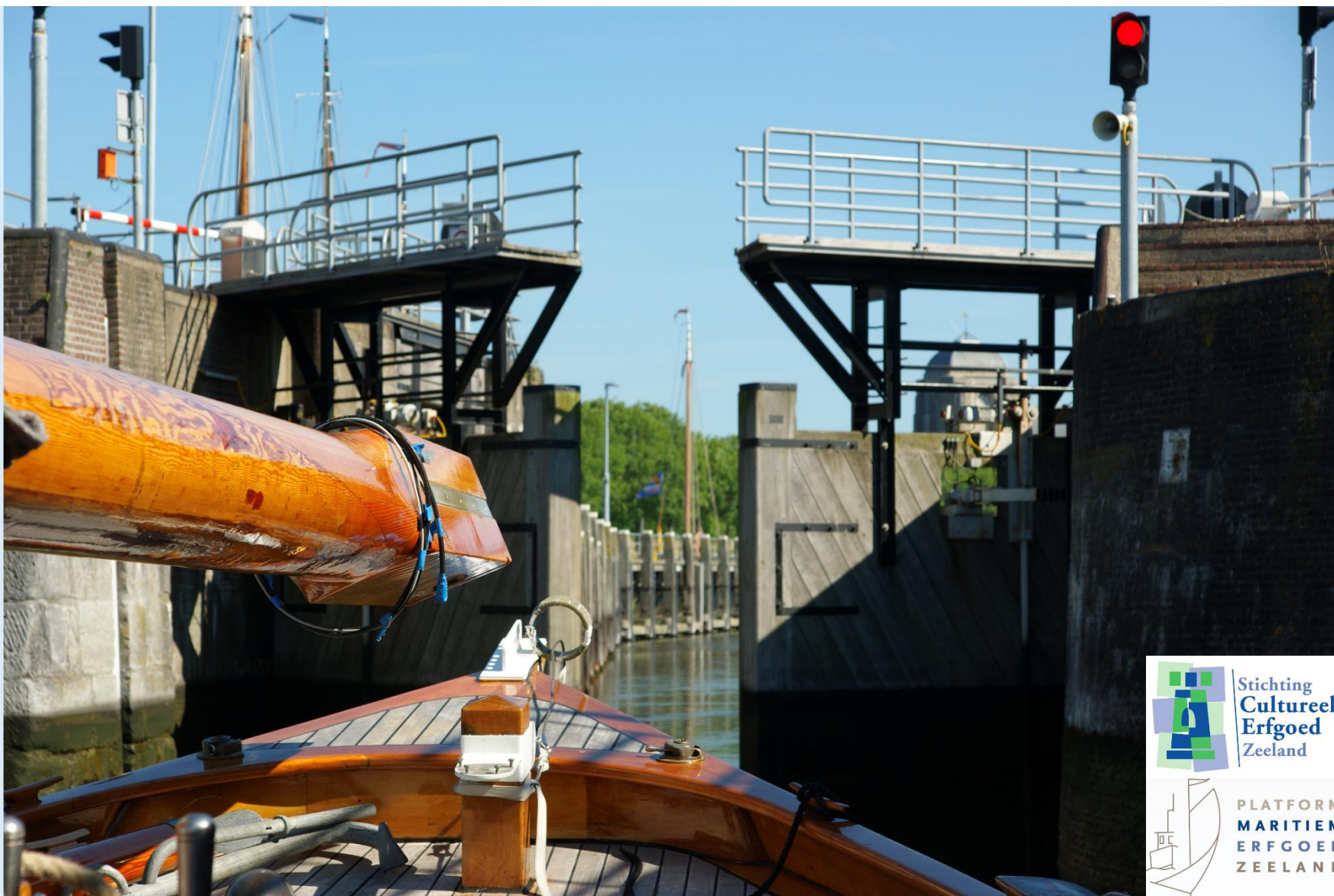

Inventarisatie historische maritieme ensembles in Zeeland

Uitgevoerd door Veronica Frenks 2017

Inventarisatie historische maritieme ensembles in Zeeland

Varend Erfgoed

Varend Erfgoed is een waardevolle aanvulling op het andere, onroerende erfgoed en heeft een positieve invloed op de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Tijdens de behandeling van de nieuwe Erfgoedwet in de Tweede Kamer is gebleken dat er veel politieke steun is voor het behouden en benutten van varend erfgoed en ander mobiel erfgoed. Niet alleen om de historie zichtbaar te maken, maar ook om de leefbaarheid te verbeteren.

Omgevingswet

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft toegezegd dat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) samen met de stichting Mobiele Collectie Nederland (MCN) gaat onderzoeken hoe gemeenten de mogelijkheden kunnen benutten om ruimtelijke ensembles van historische havens in samenhang met schepen te borgen in lokaal beleid, zoals in de omgevingsplannen. Dit onderzoek past in het rijksbeleid, zoals verwoord in de Visie Erfgoed en Ruimte (VER)¹ en de Handreiking Erfgoed en Ruimte (HER).²

Handreiking

De RCE/MCN zal een handreiking maken voor gemeenten om de kwaliteiten van het varend erfgoed te benutten voor het versterken van de identiteit op gemeentelijk niveau. De historische havengebieden kunnen zo ingezet worden om de cultuurhistorische, de toeristische en de economische waarde van een kern te verhogen. Varend erfgoed kan zo een positieve rol spelen voor zowel de bewoners als de bezoekers van een gebied.

Pilots

Elk gebied is anders en biedt verschillende mogelijkheden. Er worden daartoe twee pilots uitgevoerd: één in Amsterdam en één in Zeeland. Deze inventarisatie is een nulmeting en zal dienen als basis voor de Zeeuwse pilot.

¹ Beleidsvisie Kiezen voor Karakter, visie erfgoed en ruimte, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2011/06/15/beleidsvisie-kiezen-voor-karakter-visie-erfgoed-en-ruimte>

² <https://www.handreikingerfgoedenruimte.nl>

Platform Maritiem Erfgoed Zeeland

In Zeeland is de cultuurhistorie voor een groot deel watergebonden. De Provincie en enkele gemeenten hebben inmiddels het maritiem erfgoed al ingesloten in bestemmingsplannen of houden er op zijn minst rekening mee. In de toekomst zijn alle gemeenten verplicht (ook) maritiem erfgoed een plek te geven in hun omgevingsvisies volgens de Omgevingswet.

Het Platform Maritiem Erfgoed Zeeland is zich ervan bewust dat mobiel erfgoed lastiger te vatten is in gemeentelijke plannen, dan onroerend erfgoed. Het zoekt daarom graag mee naar oplossingen. Het Platform ondersteunt de plannen van de overheid om een handreiking te maken van harte en initieert zelf een nulmeting om de belangrijkste maritieme ensembles, waar varend erfgoed een rol in kan spelen, in kaart te brengen. Dit met als uitgangspunt dat de RCE en de MCN daarvan later gebruik kunnen maken.

Inventarisatie

Elk van de dertien Zeeuwse gemeenten kent maritieme ensembles. Het Platform heeft ervoor gekozen diegene te benoemen waar nu of in de nabije toekomst ruimte is voor varend erfgoed, hetzij tijdelijk, hetzij vast. Onder een historisch maritiem ensemble wordt een eenheid verstaan die op zijn minst twee historische componenten omvat. Zo vormen een aantal pakhuizen en een historisch schip al een maritiem ensemble.

Beperking

Bij het cultureel erfgoed van het voormalige eilandenrijk Zeeland horen getijdehavens en veerhavens. Slechts die havens zijn in deze inventarisatie opgenomen waar ruimte is voor historische schepen en die ook iets toevoegen. Ellewoutsdijk, Waarde, De Griete en andere plekken hebben prachtige haventjes, maar die maken geen onderdeel uit van deze inventarisatie, evenmin als verzande en niet meer gebruikte havens, zoals de Oesterput op Noord-Beveland of Nieuwersluis in West-Zeeuws-Vlaanderen.

Ook de veerhavens, zoals de nog in gebruik zijnde havens van Breskens en Vlissingen, zijn niet opgenomen in deze lijst.³

Met de eigendomsrechten is in deze inventarisatie geen rekening gehouden. Kades, bruggen, jaagpaden of sluizen kunnen bijdragen aan de identiteit en een aantrekkelijke leefomgeving van een gemeente, ongeacht of ze nu wel of niet in eigendom zijn van deze gemeente.

³ Deze zijn wel opgenomen in het onderzoek 'Inventarisatie maritieme objecten in Zeeland', uitgevoerd en uitgegeven door het Platform Maritiem Erfgoed Zeeland (2014).

Schepen

Wat historische schepen betreft, wordt in deze inventarisatie geen onderscheid gemaakt tussen hout en staal, tussen voormalig koopvaardijschip, veerboot, vissersschip of plezierjacht. Afzonderlijke gemeenten maken daar eventueel zelf keuzes in, afhankelijk van de lokale geschiedenis of als bijdrage aan een bepaald gewenst karakter.

Volgorde

Per gemeente wordt van Zeeuws-Vlaanderen, via Midden-Zeeland naar Noord-Zeeland een overzicht van historische maritieme ensembles gegeven.

Ten slotte

Elke Zeeuwse gemeente heeft maritiem erfgoed. Sommige bestaande ensembles zijn geschikt om zichtbaarder te maken voor bezoekers en bewoners, door varende erfgoed toe te voegen. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Soms kan dit ook tijdelijk, door het stimuleren van evenementen waarbij historische schepen worden uitgenodigd. In de komende jaren wordt door de RCE en de MCN een handreiking uitgebracht die gemeenten kan ondersteunen bij het benutten van dergelijke mogelijkheden. Deze inventarisatie kan een steun zijn bij het bepalen van de geschiktste plekken.

Gemeente Sluis

De gemeente Sluis heeft een tweetal havens binnen haar gemeente waar schepen kunnen liggen. Alleen Breskens komt in aanmerking als historisch maritiem ensemble. Daarnaast is er een groot aantal plekken waar in het verleden havens hebben gelegen, zoals in Sluis en Aardenburg. Het is nog steeds gedeeltelijk mogelijk tussen Sluis en Brugge te varen door het kanaal, de Damse Vaart. Het oude jaagpad, waarover vroeger paarden liepen die beurtschepen heen en weer trokken, wordt nu vooral gebruikt als fietspad: een praktische herbestemming. Breskens kent een veerhaven en een jachthaven. In deze jachthaven delen verschillende soorten gebruikers de ruimte. Om de haven heen is bedrijvigheid die deels gelieerd is aan de zee, zoals een visafslag en een visserijmuseum.

Breskens

Haven

Begonnen vlak na de Tweede Wereldoorlog met een honderdtal ligplaatsen, nu uitgegroeid tot een aanzienlijke zeehaven. Er zijn inmiddels plannen voor de herinrichting van de haven.

Diversiteit aan schepen in West- en Oosthaven

Oude steiger
Vismijn
Visserijmuseum

Gemeente Terneuzen

Terneuzen is nog steeds een plek van belang waar het de beroepsvaart aangaat. Een deel van de havens van Zeeland Seaports bevindt zich er, dagelijks varen vele binnenvaart- en zeeschepen over de Schelde en door het kanaal van Terneuzen naar Gent. Het haveninformatiecentrum Portaal van Vlaanderen kan worden bezocht. In de stad, achter de sluizen, bevinden zich aanlegplaatsen voor zowel binnenvaartschepen als plezierjachten. Aan de zee kant bevindt zich de voormalige veerhaven met een historische Hamiltonbrug naar de getijdensteiger. Deze dateert uit de Tweede Wereldoorlog. Op dezelfde locatie zijn ook twee jachthavens. In de stad is ruimte voor schepen aan een aantal kades, bereikbaar vanuit het kanaal. In het stadje Sas van Gent bevindt zich een nostalgische haven met een gerestaureerde sluis: een ensemble dat het gebied een sfeervolle uitstraling geeft. De informatieborden complementeren het geheel.

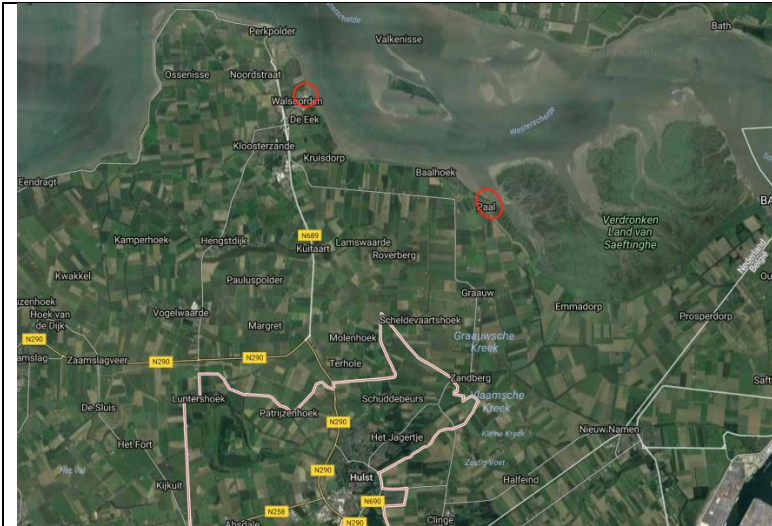
Iets naar het oosten ligt De Griete, een buurtschap met een eigen haventje waar vooral kleinere visbootjes een plek hebben gevonden.

Sas van Gent	Nostalgische haven	Zowel vaste ligplaatsen als mogelijkheden voor passanten met historische schepen	Combinatie van elementen op het Kanaaleiland met een brug, historische schepen, een wandelpromenade en een gerestaureerde sluis uit 1885.	Oude gerestaureerde sluis Brug
Terneuzen	Veerhaven	Aanlegplaats van vroegere veerboot naar Hoedekenskerke. Jachthaven sinds 1947	Gevarieerd, stadssilhouet op de achtergrond	Getijdesteiger met Hamiltonbrug
De Griete	Jachthaven	Getijdehaventje geschikt voor dertigtal kleinere scheepjes	Havenfront gaat op in het landschap	Lichtopstand Mudpaal

Gemeente Hulst

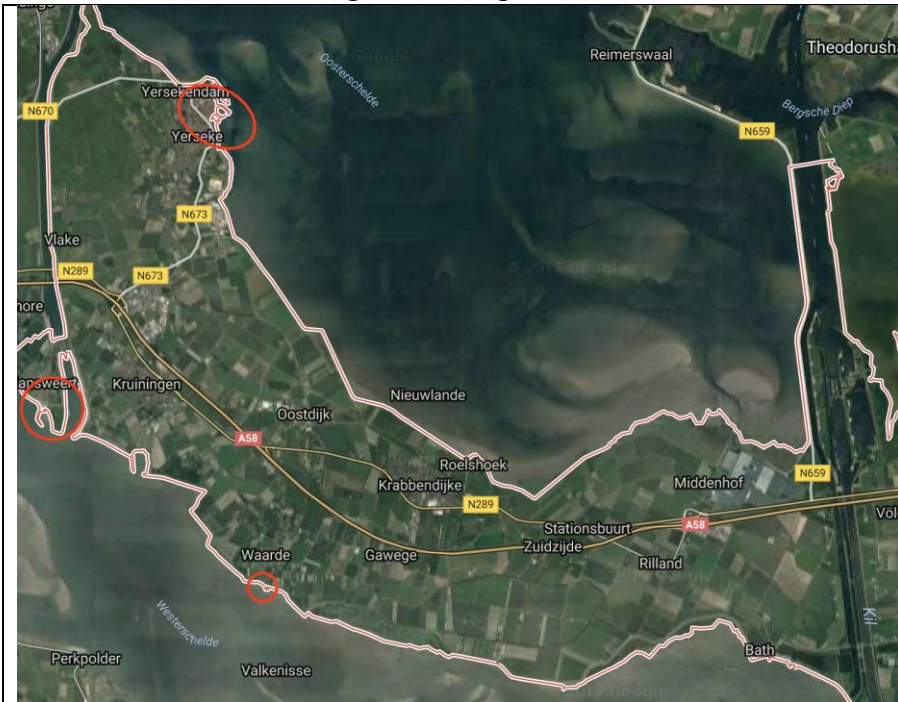
Al had Hulst vroeger eigen havens en kwam het water verder het binnenland in dan nu, het maritiem erfgoed van de gemeente Hulst concentreert zich tegenwoordig langs de huidige kustlijn aan de Westerschelde. Bijzonder zijn de getijdehaventjes. Die van Walsoorden is lastig binnenvaren, omdat de vaargeul van de Westerschelde zeer dichtbij ligt. Opvallend is dat het karakter van de havens zeer verschillend is. Walsoorden is industriëler, Paal is een lieflijk gelegen haven vooral voor plezierjachten met beperkte diepgang. In Perkpolder legt in de zomermaanden een rondvaartboot aan, een schip dat vijf keer per week de veerdienst naar Hansweert onderhoudt.

Paal	Getijdehaven	Verschillende soorten schepen, platbodems, Haven valt droog met eb, geschikt voor kleinere schepen	Wijds	Spuikom, Voormalige scheepswerf In de buurt nog strekdam van Baalhoek + mudpaal
Walsoorden	Getijdehaven	Passanten Mogelijkheid tot repareren van schip Jachthaven voor klein aantal schepen Onrustige haven door de zuiging en golfslag van de passerende zeeschepen	Industriële omgeving	Scheepswerf Meekrapschuur

Gemeente Reimerswaal

Op maritiem gebied was het Kanaal door Zuid-Beveland dat in 1866 werd geopend, lange tijd dominant. Jaarlijks passeren er nog steeds bijna 45.000 schepen, waarvan 10.000 pleziervaartuigen. Voor de komst van het Schelde-Rijnkanaal (1975) was dit een van de drukst bevaren kanalen van Europa. Wemeldinge in het noorden en Hansweert in het zuiden, lagen strategisch voor de binnenvaart en kenden een groot aantal ondernemers, zoals bijvoorbeeld parlevinkers die de schepen bevoorraadden, die hun nering hadden door de scheepvaart. In beide dorpen zijn restanten te vinden van de oude sluisen van voor de verbreding van het kanaal. In Hansweert zijn de sluisen in het landschap opgenomen en vormen ze een prachtig decor voor allerlei buitenactiviteiten. Het Schelde-Rijnkanaal heeft de rol als belangrijkste vaarroute overgenomen. Langs de lange kustlijn van de gemeente is nog veel meer te beleven. Yerseke is door de vissersvloot en de oesterkwekerijen een levendig geheel van oude tradities en nieuwe ondernemingen. De insteekehaventjes voor de oesterschepen zijn uniek. Tevens bevinden zich op dit traject restanten van getijdehaventjes, zoals in Roelshoek en Rattenkaai. De haven van Waarde is weliswaar klein, maar van groot belang voor de leefbaarheid van het dorp. Veel inwoners hebben er een bootje liggen.

Yerseke	Drie havens:	
	Koningin Julianahaven	Vissershaven (100 vissersschepen)
	Prinses Beatrixhaven	Jachthaven/passanten (100 ligplaatsen)
	Prins Willem Alexanderhaven	Jachthaven (190 ligplaatsen)
Hansweert	Sluizencomplex	Er ligt vanaf de sluizen naar de monding van het kanaal een aantal steigers waar aangelegd kan worden
Waarde	Getijdehaventje	Kleine haven, vooral voor inwoners van Waarde

Insteekhaventjes voor de oesterschepen
Vanaf de Meerpaalweg voet- en fietsveer naar Wemeldinge en Gorishoek

Voormalig sluizencomplex, gedempt, bestaande uit een Westsluis (1866), Middensluis (1872) en Oostsluis (1916)
Takeltoestel De Wip en wachthuisjes voor het sluispersoneel
Veerpont naar Perkpolder tijdens zomermaanden

Spuikom uit 1860

Gemeente Kapelle

De Gemeente Kapelle is bekender om haar fruit dan om haar maritiem verleden. De kern Wemeldinge maakt daar een uitzondering op. Gelegen aan de monding van het voormalige Kanaal door Zuid-Beveland leefden vele inwoners van de dienstverlening aan de scheepvaart, aan het zeer drukke Kanaal door Zuid-Beveland. Nadat het kanaal naar het oosten is verlegd, is de oude sluis verbouwd tot jachthaven. Veel oude elementen, zoals de kademuren, de getijdeklok, de sluiswachterswoningen en de wachthuisjes, maken de moderne jachthaven tot een sfeervolle plek.

Wemeldinge

Haven in het oude
sluizencomplex

Voormalige sluis

Wachthuisjes

Huisje met getideklok op de kop van het sluiseland

Gemeente Borsele

Hoewel de grootste haven van Zeeland, Zeeland Seaports, zich in deze gemeente bevindt, is er niet veel maritiem erfgoed - laat staan ensembles van maritiem erfgoed - te vinden. Wel zijn er een aantal getijdeshaventjes (twee in Hoedekenskerke en een in Ellewoutsdijk) die nog steeds de sfeer van vroeger uitademen. En in Hoedekenskerke is het havenlicht een beschermd gemeentelijk monument.

Hoedekenskerke Getijdehaven De Val

Havenlicht in baksteen op de pier
van het getijdehaventje
Eenvoudig havenfront passend in
het landschap

Aanlegplaats van vroegere veerboot
Weegbrug
Wachthuisje
Eindpunt stoomtrein

Gemeente Goes

Ooit was Goes een belangrijke handelshaven, nu is het vooral een gezellige stad voor de pleziervaart. Bijzonder is de Houthaven, waar een cluster historische schepen ligt. De eerste jachthaven na de Ringbrug over het Havenkanaal is zeer sfeervol door verwijzingen naar het maritieme verleden van de stad.

Wolphaartsdijk doet nog denken aan de eilanden van vroeger door het Veerhuis, de bijzondere veersteiger en de fiets- en voetgangerspont die, net als de veerboot vroeger, op Kortgene vaart. In Wilhelminadorp zelf is geen haven, maar de plek is wel aantrekkelijk voor varende erfgoed met jaagpaden, waar tijdens de jaarlijkse bietentocht nog gebruikt van wordt gemaakt, een brug en een loskade. Behorend tot de dorpskern Wilhelminadorp vormt het Goese Sas wel een maritiem ensemble, met de oude en nieuwe sluis, de aanlegsteiger en verschillende kleinere maritieme elementen.

Goes	Stadshaven binnenstad	Voormalige haven van de stad. Nu jachthaven geschikt voor kleinere schepjes pleziervaart, niet speciaal toegerust voor historische schepen	Veel historische elementen	Sint Maartensbrug, klapbrug. Brugwachtershuisje Visafslag/historische panden en oude pakhuizen aan de Bierkade, waaronder 't Soepuus, vroeger een getijdenmolen uit 1554
Goes	Jachthaven De Werf	Voormalige scheepswerf (sinds 15e eeuw). Jachthaven vanaf ca 1948.	In het groen.	Oude kraan Werfhuisje Nostalgisch ingericht Aan de andere kant van de brug een loswal
Goes	Houthaven	Historische schepen Mogelijkheid tot werken aan het schip		
Wilhelminadorp	Goese Sas + kanaal naar Wilhelminadorp	Steiger voor historische schepen, eigendom van Schippersvereniging Houthaven Goes Kleinere jachthaven in de voormalige sluis	Door de jaagpaden aan weerszijden van het kanaal kan dit in combinatie met varende (soms door paarden getrokken) schepen een fraai en historisch beeld geven	Oude sluis, wachthuisjes (in de jachthaven)
Wolphaartsdijk	Jachthavens	Verschillende watersportverenigingen in verschillende havens Bij elkaar goed voor meer dan 500 ligplaatsen	Door de historische steiger een interessant waterfront	Voormalig veerhuis Historische getijdesteiger Het voet- en fietsveer van en naar Kortgene legt hier aan. Veerdam Oude landbouwhaven is in het complex opgenomen Muraltmuurtjes

Gemeente Middelburg

Middelburg heeft weliswaar nooit direct aan zee gelegen, maar heeft niettemin een belangrijk maritiem verleden. De pakhuizen bij de jachthaven en op andere plaatsen in de stad stammen uit de tijd van de VOC en de WIC, schepen met wijn kwamen echter al in de dertiende eeuw vanuit Frankrijk, Portugal, Duitsland en Italië naar de stapelplaats Middelburg.

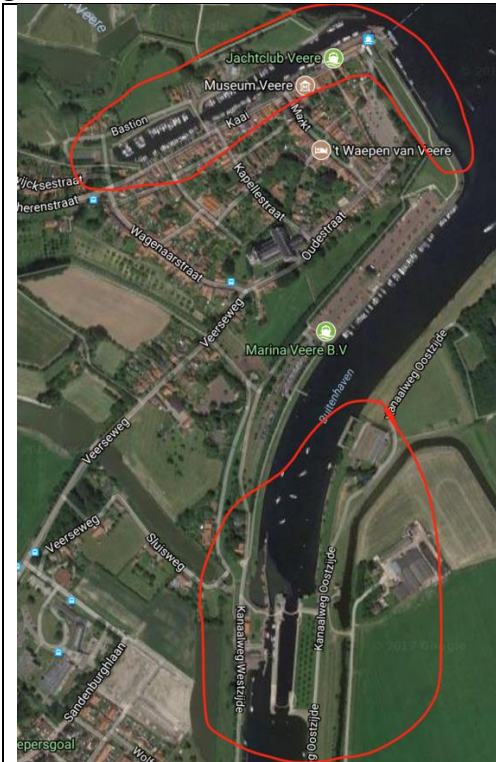
Het grondgebied van Middelburg strekt zich uit naar Nieuw- en Sint Joosland en Arnemuiden. In Nieuw- en Sint Joosland bevindt zich een voormalige landbouwhaven en Arnemuiden is van oudsher een vissersplaats waar schepen werden gebouwd. Historische schepen als onderdeel van een ensemble zijn te vinden in Arnemuiden, Nieuw- en Sint Joosland en Middelburg. In Arnemuiden ligt ook een moderne jachthaven, in Oranjeplaat.

Middelburg	Dokhaven en Buitenhaven	Historische schepen in de Buitenhaven De Dokhaven is niet toegankelijk voor grotere schepen door de vaste brug	Havenfront met historische panden en pakhuizen, magazijn van de equipagemeester VOC-tijd	Verschillende oude bruggen Havenkraan uit 1861 Prins Hendrikdok Kanon
Middelburg	Balkengat	Jachthaven	Historisch havenfront door pakhuizen en brug	Zie boven
Middelburg	Passantenhaven tussen Kinderdijk en Rouaanse kaai	Boxen + ponton voor grotere en kleinere schepen	Vooraf met historische schepen erin interessant door de pakhuizen en bruggen	Zie boven
Middelburg	Loskade	Afmeermogelijkheid voor grotere schepen mogelijk	Historisch havenfront door de negentiende-eeuwse gevels en brug tegenover het station	Draaibrug uit 1950 Stationsgebouw, Pakhuizen
Arnhem	Scheepswerf + haven	Historische werf C.A. Meerman (Rijksmonument), verscheidenheid aan schepen. Mogelijkheid tot werken aan schip en tot laten uitvoeren van reparaties		Getijdenklok in de kerktoren Machinefabriekje Historisch museum Sleephelling
Nieuw- en Sint Joosland	Haven	Historische schepen	landelijk	Weegbrug

Gemeente Veere

In de gemeente Veere is de enige kern waar zich varend maritiem erfgoed bevindt, de stad Veere zelf. Domburg was ooit een belangrijke havenstad, de romanorum portus (de naam Roompot komt daarvandaan). Dat was 2000 jaar geleden. Deze haven is al lang geleden in zee verdwenen. In de stad Veere lag, tot de Veerse Dam in 1961 werd gesloten, een vissersvloot. Nu liggen er plezierjachten. Er zijn verschillende ensembles van belang: de stadshaven, de buitensteiger voor de stad en het gedeelte bij de sluizen. Voor moderne jachten is de jachthaven Oostwatering (voormalige werkhaven) benoorden Veere in gebruik.

Veere	Stadshaven	Jachthaven, diversiteit aan schepen in de haven, ook historische, passantenhaven	Havenfront met historische hemellijn door de combinatie van Campveerse toren, silhouet stadhuistoren, Grote Kerk en de steigers	Restanten oude werf Havenhoofden Ophaalbrug Havenlicht op het Westerhoofd, Betonnen lichtopstand voor de Campveerse toren Vloedpalen met informatie in de haven
Veere	Buitensteiger	Aanlegmogelijkheid met beperkte diepgang, passantenplek Steiger voor voet- en fietsveer en rondvaartboot	Zie boven	Zie boven
Veere	Sluizencomplex	Aanlegmogelijkheid aan de kanaalzijde	Historische sluizen (grote sluis met geklonken puntdeuren en kleine houten sluis). Op de wal voormalige sluisdeuren met uitleg	Aan de Veerse Meer kant betonnen steiger bij het voormalige mijnenmagazijn (Rijksmonument) Restanten van een veerstoeper voor het oude veer Voormalige huis van de sluiswachter

Gemeente Vlissingen

Vlissingen is een stad met vele maritieme ensembles. De geschiedenis van de stad is vooral een maritieme geschiedenis: koopvaardij, visserij, scheepsbouw, zeevaartschool, pleziervaart, zeeverkenners, loodswezen. De oude marinehaven ligt nog onder het terrein van de huidige scheepswerf, er is nog een enkele steen zichtbaar. In de binnenste havens, zoals in het Dok van Perry en de Koopmanshaven, is de zeventiende -eeuwse sfeer nog aanwezig, in de andere binnenhavens de geschiedenis van scheepswerf De Schelde. De vismijn en de vissersschepen liggen dicht bij elkaar. Aan de veerhaven, waarvandaan nog tweemaal per uur een voet- en fietsveer vertrekt, ligt het treinstation.

Vlissingen	Binnenstad Koopmanshaven + Vissershaven	Loodsboten, jachthaven (voormalige vissershaven)	Havenfront, zowel vanuit zee als vanaf het land aansprekend door de objecten, het voormalige redershuis en verschillende pakhuizen die de haven omringen	19e -eeuwse lichtopstand, Zeehondenwerf Sluis Historische loodsensteiger Vloedplanken Kazematten Levendig door de af en aan varende loodsboten muZEEum
Vlissingen	Dokhaven	Achter de brug kan aan de kades worden aangelegd		Dok van Perry Machinefabriek Oude Scheldekraan Mijnenveger
Vlissingen	Binnenhavens	Piet Heinkade	Gevarieerd en levendig beeld door combinatie verschillende soorten vaartuigen en verschillende soorten gebruik ⁴	Sluizen Oude kades, restanten oude Marinehaven Tonnenmagazijn Vismijn
Vlissingen	Buitenhaven	Aan de steiger bij de punt kan na overleg worden aangelegd, geen vaste ligplaatsen		Aanlegplaats veerboot Dubbele veerfuik Marinesteiger Loodsensteiger Historische Golfbreker Sluizen Stationsgebouw

⁴ Commerciële werf naast zeillessen voor kinderen, zeeverkenners, vissersvaartuigen, binnenvaartschepen, boottaxi, historisch vaartuig, loodsboten.

Souburg

Loswal

Na overleg beschikbaar voor
passanten

Karakteristieke brug

Jaagpad aan beide kanten van het

Kanaal door Walcheren

Bolders van oude kanonnen

Station

Botenhuis Zeevaartschool (voormalig
zwembad)

Gemeente Noord-Beveland

Het eilandkarakter van Noord-Beveland is nog goed merkbaar door de vele haventjes aan de Oosterschelde en het Veerse Meer. Het gaat om voormalige veerhavens, landbouwhavens en werkhavens die zijn gebruikt voor het realiseren van de Deltawerken.

Waardevol voor het varende erfgoed is de haven voor historische schepen bij Kamperland, bij de voormalige landbouwhaven.

Colijnsplaat	Voormalige vissershaven	Algemene jachthaven Gedeelte voor beroepsvaart en grotere schepen		Hoge steigers Vloedplanken Vismijn Gedempte haven Nehalenniatempel
Kamperland	Voormalige werkhavens Nieuwe jachthaven aan begin havenkanaal	Historische schepen Getrapte veersteiger	Ingang havenkanaal karakteristiek door de oude getrapte veersteiger (Rijksmonument)	Muraltmuurtjes Oude havenweg Voet- en fietsveer vertrekt vanaf de voormalige veersteiger
Geersdijk	Voormalige bietenhaven	Steigers voor recreatief gebruik		Oude loskade Weegbrug + -huisje
Kats	Voormalige werkhaven, eerder ook veerhaven		Industrieel havenfront door de grote portaalkranen	Imposante kranen die gebruikt zijn bij het bouwen van de Zeelandbrug
Kortgene	Jachthavens 'gerestaureerde' veersteiger		Voormalige veersteiger	Veersteiger aan het begin van het havenkanaal Fiets- en voetgangersveer naar de overkant (Wolphaartsdijk)

Gemeente Tholen

Tot ver in de zeventiende eeuw was Tholen een levendige havenstad en een belangrijk knooppunt van vaarroutes. Nog steeds loopt een van de drukst bevaren kanalen van Europa langs Tholen: de Schelde – Rijnverbinding. Een aantal plekken op het eiland ademt nog de bijzondere sfeer van vroeger. Daar spelen de maritieme ensembles zeker een rol in: een loswal met een kotter, een zeventiende eeuws stadsgezicht met daarvoor een haven met allerlei karaktervolle schepen, een scheepswerf uit 1872 met op de achtergrond de stad Tholen. Vanaf Anna Jacobapolder voer in het verleden het veer naar Zijpe.

Tholen	Historische stadshaven + andere jachthavens Scheepswerf Duivendijk	Diversiteit aan schepen, voormalige bedrijfsvaartuigen. Geen speciale voorzieningen of ligplaatsen voor historische schepen		Gezicht op de stad Karakteristiek silhouet Levendige scheepswerf Reparatiefaciliteiten
Stavenisse	Jachthaven Getijdehaven	Beperkte ruimte voor passanten		Loswal met vloedpalen
Sint Philipsland	Loswal aan het einde van de Krabbegeul, aan de rand van het oude dorp			Loswal met vloedpalen Fraai dorpsgezicht

Gemeente Schouwen-Duiveland

Schouwen-Duiveland kende haar bloeitijd vóór de zeventiende eeuw. Zowel Zierikzee als Brouwershaven tonen daar nog sporen van. Zierikzee heeft goed begrepen dat de museumhaven in de binnenstad, op de plek van de Oude Haven, bijdraagt aan de aantrekkelijkheid en de identiteit van de stad. Ook in Brouwershaven loopt de haven nog tot ver in de stad door. Daarnaast kennen de voormalige eilanden Schouwen en Duiveland een aantal vissershavens (Bruinisse draagt nog steeds dat karakter) en landbouwhavens. Er zijn veel meer havens geweest, de meeste zijn in zee verdrongen, door de duinen ondergestoven of opgeofferd aan dijkverzwaringen die nodig zijn om Schouwen en Duiveland tegen het water te beschermen.

Zierikzee	Havenkanaal, doorlopend in de Nieuwe Haven en vervolgens de Museumhaven en het water langs de Vissersdijk	Veel mogelijkheden Diversiteit aan schepen	Middeleeuws silhouet van de stad op de achtergrond Mosselschepen Poortencomplex en ophaalbruggen	Keersluis in havenkanaal 't Luitje met Bolwerk en molen aan het begin van de Nieuwe Haven Stads- en Commercieuwrf Voormalige pakhuizen en andere monumentale panden langs zowel de Oude als de Nieuwe Haven
Bruinisse	Vissershaven	Verschillende havens en ligplaatsmogelijkheden		Sluizen, rolbrug Karaktervol dorp met visserijmuseum
Brouwershaven	Sluis met daarachter de stadshaven vanaf het Tonnenmagazijn	Veel mogelijkheden	Voormalige pakhuizen en tonnenmagazijn geven het geheel een historisch uiterlijk Op de achtergrond de imposante kerk	Sluis Museum Tonnenmagazijn Voormalige pakhuizen
Burghsluis	Jachthaven, voormalige landbouwhaven	Verschillende soorten pleziervaartuigen en enkele oudere beroepsvaartschepen	'Landelijke' entree met eenvoudige lichtopstanden	Deel van de oude vuurtoren Westerlicht als kantoor voor de havenmeester Kades met vloedpalen

Colofon:

Opdrachtgever:

Platform Maritiem Erfgoed Zeeland

Onderzoek:

Ma Plume, Veronica Frenks

Foto's:

Veronica Frenks

Peter Hamer

Edwin Janse

Werkgroep Inventarisatie:

Marinus van Dintel (SCEZ),

Ria Geluk (voorzitter Platform Maritiem Erfgoed Zeeland),

Peter Hamer (Platform Maritiem Erfgoed Zeeland).

Bibliografie

Frenks, V., *Inventarisatie maritieme objecten in Zeeland*, Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland, Platform Maritiem Erfgoed Zeeland, februari 2014
Haar, H. van de, *Havens & ligplaatsen in de Zeeuwse delta*, Platform Maritiem Erfgoed Zeeland, 2010
Lier, M. Van, R. van der Kroef, A. Visser, *Herbestemming van historische stadshavens*, FONV, 2010
RCE, *Erfgoed en Ruimte, kiezen voor karakter*, RCE, 2017
RCE, *Erfgoed telt*, RCE, 2017.

Juni 2017

